

чесного, щирого спілкування ніщо не стоїть на заваді прийняття справедливого рішення відносно будь-якого школяра та дій, які за цим слідують. Винесене вчителем педагогічне рішення на адресу учня сприймається й тлумачиться обома сторонами взаємодії як виправдане й справедливе.

Література

1. Вачков И. В. Полисубъектный подход к педагогическому взаимодействию. *Вопросы психологии*. 2007. № 3. С. 16–29.
2. Клочек Л. В. Справедливість у психолого-педагогічному вимірі. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент* : збірник наукових праць. Київ : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2015. Вип. 17. С. 130–141.
3. Клочек Л. В. Феноменологія справедливості у процесі педагогічних взаємодій. *Психологія діалогу і світ людини* : збірник наукових праць / за ред. Г. В. Дьяконова, Г. О. Горської. Том 6. Кіровоград : ФО-П Александрова М. В., 2016. Т. 6. С. 38–53.
4. Ляудис В. Я. Методика преподавания психологии. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 192 с.
5. Ляшенко О. А. Психологічна позиція рівності у міжособистісній взаємодії майбутніх викладачів : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ : 2016. 20 с.

Кондратенко Л. О.,
доктор психологічних наук, старший науковий співробітник
Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України

МОБІНГ ТА БУЛІНГ УЧИТЕЛІВ З БОКУ УЧНІВ

Проблема булінгу в загальноосвітніх школах в останні роки широко обговорюється як у наукових колах, так і педагогічними та батьківськими спільнотами. Менше уваги приділяються питанням мобінгу, хоча, як показує практика, саме мобінг перетворює життя учня чи вчителя на суцільний кошмар. Можливо це сталося тому, що в українській мові для явищ, які визначаються термінами мобінг і булінг є тільки один відповідник – цькування. Однак за своїм характером мобінг і булінг є різними явищами. Поняття мобінгу (від англійського слова mob – натовп, банда, «своя» компанія, нападати групою, натовпом) та булінгу (від bully – хуліган, розбишака, той, хто ображає, б'є, знущається). Отж,

мобінг – це колективне цькування жертви, а булінг – індивідуальне, і обидва явища досить поширені у шкільному житті, та можуть стосуватися як учня, так і вчителя. На жаль, проблемі цькування вчителів учнями та їх батьками приділяється явно недостатньо уваги, зокрема, в Україні немає хоча б приблизної статистики щодо кількості таких випадків, хоча в пресі, блогах на учительських сайтах регулярно з'являються повідомлення про переслідування вчителів з боку учнів та їхніх батьків, як у реальному житті, так і у віртуальному (у вигляді кібербулінгу) [1; 2; 3; 4]. Водночас у офіційних джерелах проблема знущань над учителями висвітлюється явно недостатньо. Слід визнати, що таке становище є характерним далеко не тільки для України. Ще у 2013 році американська Національна асоціація з питань освіти (NEA) назвала цькування учителів з боку учнів «кризою, що недооцінюється», оскільки, як зазначалося у звіті Американської психологічної асоціації (APA), 80 відсотків вчителів скаржились на жорстоке ставлення до них з боку учнів [7]. У 2019 році Shiranai B. Chan поставив в Інтернеті перед учителями різних країн запитання: «Що, на Вашу думку, викликає цькування педагогів учнями?» Він отримав 89 відповідей, які, переважно, зводились до наступного [5]:

- У сучасному світі вчителі абсолютно незахищені. «Студенти, батьки, начальство, ваші колеги та суспільство в цілому має право ставитись до вас як до сміття».
- Боротьба за «права» дітей перетворилась на боротьбу за вседозволеність для дітей.
- Батьки не поважають учителів і вчать своїх дітей, що вони особливі, а тому можуть говорити і робити все, що хочуть. На їхній погляд, вчителі це ніщо, такі собі ганчірки, об які можна витирати ноги.
- Керівництво школи завжди стає на бік батьків і не захищає своїх педагогів.
- Зараз учень завжди правий. Якщо він погано вчиться, то винен не він, а вчитель, бо не навчив.

- Якби в школі було більше дисципліни, школярів карали за знущання над учителем, то таких фактів було б набагато менше.

Коли читаєш такі відповіді американських, французьких, іспанських, португальських, канадських вчителів, то розумієш, що світ дійсно став дуже маленьким і проблеми в ньому схожі. Боротьба за гуманізацію освіти, захист дитини від сваволі дорослого неочікувано для творців цих підходів, отримала темну сторону – беззахисність дорослого перед сваволею дитини. На жаль, наукових досліджень цього феномену дуже і дуже мало. Спираючись на статтю Ozkilog, Ruchan та Kartal Hulya [6], можна зробити висновок, що причини неувважності наукової громадськості до такої вкрай болючої проблеми можуть лежати як у соціальній площині (не бажанні відмовитись від певних постулатів, які лежать в основі сучасного бачення «передової» школи), так і в складності та багатоаспектності самого явища.

Література

1. Інша сторона медалі – булінг учителів. URL: https://protocol.ua/ru/insha_storona_medali_buling_uchiteliv/
2. Москвичова А. Хто заплатить за кібербулінг. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/khto-zaplatyt-za-kiberbuling/30123790.html>
3. Травля учителей в Украине: сможет ли новый закон о буллинге защитить педагогов. URL: https://24tv.ua/ru/travlja_uchitelej_v_ukraine_smozhet_li_novyj_zakon_o_bullinge_z_ashhitit_pedagogov_n1101320
4. У Києві школяр побив вчительку стільцем і порізав ножицями за погану оцінку. URL: <https://www.unian.ua/incidents/10255596-u-kiyevi-shkolyar-prolomiv-vchitelci-golovu-stilcem-i-porizav-nozhicyami-za-poganu-ocinku.html>
4. Chan, Shiranai B (2020) Why do students bully their teachers? URL: <https://www.quora.com/Why-do-students-bully-their-teachers#MoreAnswers>
 1. Ozkilog, Ruchan and Kartal Hulya (2012) Teachers bullied by their students: how their classes influenced after being bullied? Procedia - Social and Behavioral Sciences 46 3435-3439 – Available from: <https://core.ac.uk/download/pdf/82634827.pdf>
 2. Vrouvas, Michele (2019) What You Can Do as a Teacher Who Is Bullied by Your Students. URL: <https://study.com/blog/what-you-can-do-as-a-teacher-who-is-bullied-by-your-students.html>